

VYBRANÉ OPERACE S PRÁVNÍMI NORMAMI

ANTONÍN ŠPIRUDA

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstrakt v rodném jazyce

Příspěvek se zabývá vybranými operacemi s právními normami v procesu jejich aplikace. Operace jsou základní složkou vědeckých metod. Článek se zaměřuje na logické operace individualizace a specifikace. Pro explikaci těchto operací je použita tzv. Individualizovaná normativní logika, která je založena na syntaxi predikátového počtu. Příspěvek se rovněž zabývá pojmy a jejich dělením podle označování designátů (pojmy obecné a individuální) a podle počtu designátů (pojmy plurální a singulární).

Klíčová slova v rodném jazyce

Právní norma, normativní logika, individualizace, specializace.

Abstract

The paper deals with selected operations of legal norms (rules) in the process of their application. Operations are the essential elements of scientific methods. The paper focuses on the logical operations called individualization and specialization. For the explication of this operations is used so-called Individualized deontic logic (INL), which is founded on the syntax of predicate calculus. The paper also deals with the names and their classification according to the manner of indicating the designata (into general and individual) and according to the number of designata (into common and singular).

Key words

Legal norms, deontic logic, individualization, specialization.

1. ÚVOD

Cílem příspěvku je popsat některé významné operace prováděné s právními normami v procesu aplikace práva. Jde o individualizaci, specializaci a konkretizaci norem. V prvních dvou případech bude ukázána možnost logické formalizace pravidel těchto operací pomocí tzv. Individualizované normativní logiky¹. Konkretizace bývá s předešlými zaměňována, jak se však ukazuje, existuje několik důvodů, aby byla od obou odlišena.

Předpokladem vymezení vybraných operací je upřesnění jednotlivých gramatických složek právní norem. Těmi jsou podle tradiční právní nauky hypotéza, dispozice a sankce. Ukazuje se však, že sankci je nutné díky její normativní povaze a vlastnímu adresátu od dispozice oddělit a chápat jako samostatnou normu. Naopak dispozici je vhodné rozdělit na její vnitřní gramatické složky, kterými jsou adresát, beneficiant, objekt a predikát (obsah) dispozice. Zvláštní postavení plní v dispozici normativní modalita.

Od gramatických pozic v normě musí být odlišeny lexikální jednotky, které do těchto gramatických pozic vstupují. V případě adresáta, beneficianta, objektu a predikátu to jsou

¹ Štěpán, J.: Logika a právo. 2., doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 81 a násl.

pojmy. S ohledem na zmíněné operace je třeba specializovat následující druhy pojmů: obecné, individuální, plurální, singulární, abstraktní a speciální.

Problém výše uvedených operací je prezentován na příkladech povinnostních norem, které lze považovat za normy v pravém nebo užším smyslu. Není však vyloučeno uvažovat o těchto operacích také v souvislosti s normami nepovinnostními, zejména normami definičními. Úvahy tohoto charakteru však nejsou předmětem článku.

2. PRÁVNÍ NORMA

Právní normu lze chápat jako kategorii empirickou (skutečnou) nebo abstraktní. Empiricky chápe normy právní praxe a speciální právní vědy. Abstraktně (z hlediska fyzické podstaty) a apriorně (z hlediska původu) pojímá normy normativní logika.

Empiricky lze definovat normu jako jazykovou jednotku, která závazně reguluje lidské jednání a je vynutitelná státní mocí. Pojem pravidla, který se pro definici normy standardně používá, je v této definici vědomě nahrazen pojmem jazykové jednotky. Norma plní funkci pravidla jednání, ale užití tohoto pojmu v definici odvádí pozornost od substantiální (fyzické) povahy normy. Z této definice jsou odvoditelné následující vlastnosti (znaky) právních norem: jazykový charakter, regulativnost, závaznost a vynutitelnost státní mocí.

Právní norma je jazyková jednotka. Jazykový charakter odlišuje normy od nejazykových (nepojmových) aktivačních činitelů, jakým jsou cit, fyzické násilí, potřeba, návyk atd. Jazykový charakter normy implikuje její znakovou strukturu a tím i fyzický charakter. Norma je z fyzického hlediska kombinovaná jednotka, která je složena ze složky hmotné (jazykové) a nehmotné (významové). Bez složky hmotné by nebyla norma smyslově vnímatelná, bez složky významové by norma nic nevyjadřovala. Pouze jako složený celek je norma schopna plnit pragmatickou regulativní funkci.

Právní norma je regulující jazyková jednotka. Regulující funkce odlišuje normy od ostatních jazykových jednotek, jako jsou výroky nebo otázky. Norma plní regulativní funkci a v tomto smyslu můžeme říkat, že je pravidlem lidského jednání. Regulativní funkce je u právních norem odstupňována, resp. má více podob. Základní regulativní funkci plní normy povinnostní, což jsou normy příkazující, zakazující a dovolující. Odvozenou regulativní funkci mají normy nepovinnostní, které v normativních systémech vystupují jako doplněk povinnostních norem. Největší skupinu nepovinnostních norem tvoří normy definiční a odkazové.

Právní norma je závazně regulující jazyková jednotka. Závaznost vyjadřuje nutnost, takže nesplnění normy chápeme jako její porušení. Závaznost regulace odlišuje normy od jiných regulujících, ale nezávazných jazykových jednotek, jako jsou přání nebo prosby. Závaznost regulace je vlastnost, kterou primárně připisujeme normám příkazujícím a zakazujícím.

Právní norma je vynutitelná státní mocí. Vynutitelnost lze chápat jako souhrn prostředků, kterými je možné přimět adresáta normy k jejímu splnění i proti jeho vůli. Vynutitelnost státní mocí odlišuje právní normy od jiných druhů norem, např. norem morálních a náboženských. Morálka i náboženství mají prostředky vynucení, ale ty nejsou odvozeny od státní moci. Vynutitelnost na rozdíl od předchozích vlastností není nutnou vlastností norem, ale pouze pravidelnou, neboť existují i právní normy, které nejsou vymahatelné a proto ani vynutitelné.

Kromě uvedených vlastností lze normám připisovat další vlastnosti, pomocí nichž lze teorii norem dále zúžit. Standardně se normám připisuje ještě obecnost a formální publikace. Obecnost právních norem souvisí se způsobem vymezení adresáta právních norem; obecné normy vymezují adresáta normy prostřednictvím obecných pojmů, tj. prostřednictvím znaků, které má příslušný adresát splňovat. Formální publikací se rozumí speciální požadavky na veřejnou publikaci právních norem ve zvláštních tiscích. Obecnost právních norem zde chápeme jako pravidelnou, nikoliv nutnou vlastnost právních norem, neboť je zde připuštěna kategorie individuálních norem, tj. norem, jejichž adresát je vymezen vlastním jménem. Tyto normy nebyly dříve příliš rozšířené, takže od nich tradiční teorie práva abstrahovala. Dnes nejsou běžné pouze individuální normy mezinárodního a vnitrostátního práva adresované například *České republice*, ale celé zákony adresované individuálně vymezeným subjektům.²

3. GRAMATICKÉ SLOŽKY DISPOZICE NOREM

Dispozice právních norem se skládá z části preskriptivní a deskriptivní. Preskriptivní funkci plní normativní operátor zastupující jednu z normativních modalit: příkázáno, zakázáno a dovoleno. Deskriptivní složkou dispozice je normativní výrok. Normativní výrok se z hlediska gramatiky dělí na termín a predikát. Termín označuje individua, predikát vlastnosti. Predikáty norem většinou označují vztahy, takže termínů je v normách více. První označuje adresáta, druhý subjekt, v jehož prospěch/neprospěch je chování adresáta regulováno, a který lze po vzoru lingvistiky nazývat beneficentem, třetí termín označuje objekt normy věcné povahy. Adresát a predikát jsou obligatorní složky norem, beneficent a objekt jsou složky fakultativní.

Adresát normy je složka normativního výroku, která určuje subjekt, jemuž je norma adresována k plnění, tj. subjekt, jemuž je příkázáno, zakázáno nebo dovoleno jednat. V pozici adresáta normy je *pronajímatel* v normě: *Pronajímatel je oprávněn pronajmout nájemci pozemek*; adresátem normy je *Česká republika* v normě *Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva*. V normách se zde uvedenou primární diatezí je adresát v pozici větného podmětu.

Normativní predikát je složka normativního výroku, která vyjadřuje regulované jednání. Predikát vyjadřuje obsah normy. V pozici predikátu normy je pojem *pronajmou* v normě *Pronajímatel je oprávněn pronajmout nájemci pozemek*; predikátem normy je pojem *vlastnit* v normě *Každý má právo vlastnit majetek*. Predikát je z lingvistického hlediska nejčastěji plnovýznamovou částí přísudku nebo přívlastkem přísudku. Může však být vyjádřen také vedlejší větou.

Beneficent normy je složka normativního výroku, která určuje subjekt, v jehož prospěch nebo neprospěch se dané jednání reguluje. Beneficent je subjekt normy, který není vázán normativní modalitou. Vedle adresáta je beneficent druhý subjekt normy; na rozdíl od adresáta jde o subjekt fakultativní. V pozici beneficenta normy je *nájemce* v normě *Pronajímatel je oprávněn pronajmout nájemci pozemek*. V normách s primární diatezí je adresát v pozici větného předmětu. V normách se sekundární diatezí je beneficent v pozici větného podmětu, např. *cizinec* v normě *Cizinec může být vyhoštěn jen v případech stanovených zákonem*.

² Např. zákon č. 77/2002 Sb., o akciové společnosti České dráhy; zákon č. 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky atd.

Objekt normy je složka normativního výroku, která určuje předmět související s regulací. Objekt je fakultativní částí norem. V pozici objektu normy je *pozemek* v normě *Pronajímatel je oprávněn pronajmout nájemci pozemek*. V normách s primární diatezí je objekt v pozici větného předmětu. V normách se sekundární diatezí je objekt rovněž v pozici větného předmětu, např. *Věc* v normě *Věc může být v podílovém spoluvlastnictví více vlastníků*.

4. LEXIKÁLNÍ SLOŽKY NOREM

Lexikální složky normy jsou pojmy, normativní výroky a operátory. Do výše uvedených gramatických pozic adresáta, beneficenta, objektu a predikátu vstupují pojmy, na které se zde zaměříme.³

Pojmy jsou logické jazykové jednotky odpovídající na jedné straně (z hlediska lingvistiky) slovům a slovním spojením, na straně druhé (z hlediska formální logiky) individuovým a predikátovým konstantám a proměnným. Základní vlastností pojmů je to, že vyjadřují smysl nebo alespoň něco označují, takže se za pojmy většinou považují pouze slova plnovýznamových slovních druhů, tj. podstatná a přídavná jména, slovesa, příslovce a číslovky.

Smysl (obsah) pojmů tvoří množina znaků určující, které objekty pod pojem spadají, denotátem pojmů (rozsahem) je množina označovaných objektů. Vzájemný poměr smyslu a denotátu pojmů vyjadřuje tzv. pravidlo nepřímé úměry, které říká, že rozšiřováním smyslu pojmů, tj. přidáváním znaků, se zmenšuje denotovaná množina a naopak, úbytek znaků vede ke zvětšení denotované množiny. Máme-li například pojmy *právník* a *brněnský právník*, pak první vyjadřuje méně znaků, a proto označuje větší množinu individuí, druhý vyjadřuje více znaků, a proto označuje menší množinu denotátů. Pro účely tohoto příspěvku jsou nejdůležitější následující druhy pojmů.

Podle způsobu označení dělíme pojmy na **obecné** a **individuální**.⁴ Pojmy obecné označují objekty nepřímo pomocí znaků (vlastností), které musí označovaný objekt splňovat, pojmy individuální označují vlastním jménem. *Právník, mladý, darovat*, jsou pojmy obecné, *Antonín Špiruda, Masarykova univerzita, Česká republika* jsou pojmy individuální. Rozlišení mezi obecnými a individuálními pojmy je rozlišení ve způsobu označení, které nesouvisí s velikostí množiny označovaných adresátů, ani s charakterem množiny znaků pojmů. Formálním vyjádřením rozdílu mezi obecným a individuálním pojmem je poměr mezi individuovou proměnnou a konstantou.

Podle rozsahu denotované množiny dělíme obecné pojmy na dvě podskupiny, které jsou v českém jazyce označovány stejně jako v předchozím případě, tj. obecné a individuální.⁵

³ Výraz *pojem* je polysémní, takže dnes existuje silná tendence se mu vyhýbat. Při aplikaci logiky na přirozený jazyk – na rozdíl od formální logiky – se mu patrně vyhýbat nelze. V tomto příspěvku ho chápeme jako jazykovou jednotku, která se skládá z výrazu, smyslu a denotátu.

⁴ V angličtině: *general* a *individual*. Označování jednotlivých druhů pojmů není jednotné. V české vědě se považuje častěji za protějšek obecného pojmu pojem singulární a toto označení se pak přenáší i na vyšší jednotky, tj. obecné a singulární výroky, obecné a singulární normy. Tuto terminologii zde vědomě nerespektujeme, neboť právní věda tradičně rozlišuje normy obecné a individuální, což se pak musí odrazit i do označení pojmů, které tyto normy tvoří.

⁵ V angličtině: *common* a *singular*, příp. ještě *empty*, pokud připustíme kategorii prázdných pojmů, tj. pojmů, které označují prázdnou množinu. Český ekvivalent k výrazu *common* se v tomto případě hledá těžko a pojem

Abychom oboje rozlišili, budeme v tomto druhém případě mluvit o pojmech **plurálních** a **singulárních**. Plurální pojmy označují množiny objektů s větším počtem než jeden, pojmy singulární označují množiny právě s jedním prvkem. *Právník, nájem, darovat* jsou pojmy plurální, *prezident ČR, ústavní soud ČR, poslanecká sněmovna ČR* jsou pojmy singulární. Pojmy singulární je třeba odlišovat od individuálních; singulární pojmy označují instituce (prezident ČR), individuální pojmy označují osoby, které se v nich střídají (V. Havel, V. Klaus). Formálními reprezentanty plurálních i singulárních pojmů jsou predikátové konstanty, příp. proměnné.

Podle počtu znaků tvořících smysl pojmu dělíme obecné pojmy na **abstraktní** a **speciální**. Abstraktní pojmy vyjadřují méně znaků než pojmy speciální. *Individuum, vlastnost, vztah* jsou pojmy abstraktní, *advokátní koncipient, dědění ze závěti, prezident ČR* jsou pojmy speciální. Rozlišení mezi abstraktními a speciálními pojmy je relativní; například pojem *dědit* je abstraktní proti pojmu *dědit ze zákona*, ale speciální vůči pojmu *nabývat*. Formálními reprezentanty abstraktních a speciálních pojmů jsou predikátové konstanty, příp. proměnné.

5. VYBRANÉ OPERACE S PRÁVNÍMI NORMAMI

a) Individualizace norem

Logické pravidlo, které umožňuje v klasické logice přechod mezi obecným výrokem a individuálním (singulárním) výrokem, například *Každý svého štěstí strůjce* a *Karel Novák svého štěstí strůjce*, nazýváme pravidlo individualizace. Dané pravidlo je známo také jako pravidlo konkretizace. V tomto příspěvku nazýváme přechod od obecné normy k individuální (od obecného pojmu k individuálnímu) individualizací, přechod od abstraktní normy ke speciální (od abstraktního pojmu ke speciálnímu) specializací. Důvodem tohoto kroku je sjednocení terminologie v oblasti pojmů, výroků, norem a operací s nimi. Pro název konkretizace lze navíc najít jiné vhodnější využití, které je níže popsáno. Symbolický zápis pravidla individualizace vypadá v klasické predikátové logice následovně:

$$\forall xA(x) \Rightarrow A(x/a)$$

kde x/a je substituce konstanty *Karel Novák* za proměnnou x . Z obecného výroku logicky vyplývá výrok individuální. Normativně logická analogie pravidla individualizace umožňuje přechod mezi obecnou normou a individuální normou. Například mezi normami *Každému je přikázáno dodržovat zákony* a *Karlu Novákovi je přikázáno dodržovat zákony*. Symbolickou normativní predikátové logiky:

$$OxA(x) \Rightarrow OaA(x/a)$$

kde Ox je *přikazovat každému* a kde Oa je *přikazovat Karlu Novákovi*. Normativní pravidlo individualizace umožňuje rovněž přechod mezi obecnou a individuální hypotetickou normou. Například mezi normami *Každému je přikázáno zakročit, jestliže mu hrozí škoda* a individuální hypotetickou normou *Karlu Novákovi je přikázáno zakročit, jestliže mu hrozí škoda*:

$$Ox(A(x)/B(x)) \Rightarrow Oa(A(x/a)/B(x/a))$$

plurální není rozhodně ideální ani zavedený, což je důsledkem toho, že rozdíl mezi plurálními a singulárními pojmy byl plně vysvětlen až v druhé polovině 20. století.

kde symbol / odděluje dispozici od hypotézy.

b) Specializace norem

Normy abstraktní jsou ty, které předepisují chování pomocí pojmů obsahujících relativně méně významových rysů, než mají slova v normách speciálních. Abstraktnost se může týkat jak pojmů v dispozici, tak pojmů v hypotéze norem. Standardní logika nedokáže pracovat s obsahem významu, jestliže však uznáme, že mezi smyslem a denotátem existuje závislost v tom smyslu, že úbytek obsahových rysů (abstrakce) zvětšuje rozsah množiny denotátů a naopak nárůst obsahových rysů (determinace smyslu) rozsah množiny zmenšuje, potom lze lexikální vztahy mezi nadřazenými a podřazenými jazykovými jednotkami fixovat pomocí predikátové logiky. Jako příklad uijme následující dvojice složených pojmů:

dodržovat zákon a dodržovat stavební zákon

porušit dopravní předpis a překročit rychlost

Lexikální vztah nadřazenosti a podřazenosti lze za stanovených podmínek zachytit jako vztah logické implikace:

$$\forall x(B(x) \Rightarrow A(x))$$

kde A je *dodržovat zákon* a B je *dodržovat stavební zákon*, případně A je *porušit dopravní předpis* a B je *překročit rychlost*. Pojem podřazený implikuje pojem nadřazený. Dodržení stavebního zákona je dodržením zákona, překročení rychlosti je porušením příslušného právního předpisu. Na základě těchto vztahů pak můžeme formalizovat přechod od abstraktní normy *Každému je přikázáno dodržovat zákon* ke speciální normě *Každému je přikázáno dodržovat stavební zákon* a toto pravidlo nazvat pravidlem specializace. Pokud je pojem (predikát) A nadřazený pojmu B, pak zjednodušený zápis pravidla specializace vypadá následovně:⁶

$$OxA(x) \Rightarrow OxB(x)$$

Za stanovených podmínek tedy z normy obsahující nadřazený (abstraktní) pojem vyplývá věta obsahující pojem podřazený (speciální). Nedochází zde k individualizaci adresáta, ale specializaci predikátu. Úsudek je platný i pro hypotetické normy. Například *Každému je přikázáno platit pokutu, poruší-li dopravní předpis* a *Každému je přikázáno platit pokutu, překročí-li povolenou rychlost*:⁷

$$Ox(A(x)/B(x)) \Rightarrow Ox(A(x)/C(x))$$

kde A je *platit pokutu*, B je *porušit dopravní předpis*, C je *překročit rychlost*. V tomto případě nedochází ke specializaci dispozice, ale hypotézy.

⁶ Úplný zápis tohoto úsudku: $O_xA(x), \forall x[(A(x) \Leftrightarrow (B(x) \vee C(x))), \neg C(x) \Rightarrow O_xB(x)]$.

⁷ Úplně: $O_x(A(x)/B(x)), \forall x[(B(x) \Leftrightarrow (C(x) \vee D(x))), \neg D(x) \Rightarrow O_x(A(x)/C(x))]$.

Rozdíly mezi individualizací a specializací vyniknou nejlépe v následující tabulce:⁸

individualizace	$PxA(x) \Rightarrow PaA(x/a)$	každému je dovoleno podnikat $\Rightarrow$ K. Novákovi je dovoleno podnikat
specializace	$PxA(x) \Rightarrow Px B(x)$	každému je dovoleno podnikat $\Rightarrow$ každému je dovoleno obchodovat

U termínů norem (adresát, beneficent, objekt) hovoříme o jejich individualizaci, což je formálně reprezentováno substitucí konstanty a za proměnnou x , u predikátů norem hovoříme o specializaci, což je symbolizováno přechodem od abstraktního pojmu A ke speciálnímu pojmu B . K individualizaci dojde při každé aplikaci obecné normy na individuální příklad. Ke specializaci dojít může, ale nemusí. Obě operace je možné provádět s pojmy ve všech gramatických pozicích v dispozici, případně i s pojmy v hypotéze.

c) Konkretizace norem

Od individualizace a specializace je vhodné odlišovat operaci konkretizace, která bývá v právní teorii (i ve starší logice) ztotožňována s individualizací, v běžné řeči také se specializací. Ztotožnění s individualizací je "kodifikováno" i ve Slovníku spisovné češtiny, který k výrazu *konkrétní* přiřazuje tři významy: 1. vnímatelný smysly (opak abstraktní), 2. skutečný, 3a. určitý, 3b. jednotlivý (opak obecný).⁹ V posledním významu je tedy výraz *konkrétní* opakem *obecného*.

Pokud se však budeme držet prvního a druhého významu výrazu *konkrétní*, tj. vnímatelný smysly nebo skutečný, pak je třeba říci, že v právní praxi k žádné konkretizaci nedochází, neboť jak obecné normy, například z občanského zákona, tak jejich individuální důsledky jsou stejně skutečnými (smyslově vnímatelnými). V tomto smyslu dochází při aplikaci práva k tomu, že konkrétní osoba aplikuje konkrétní obecné normy na konkrétní individuální případy a vydává konkrétní rozhodnutí. Jinými slovy řečeno, obě výše popsané operace (individualizace a specializace) jsou v praxi realizovány s normami v konkrétní podobě.

Naproti tomu v logice, kde, jak bylo řečeno, pracujeme s normami abstraktními, provádíme individualizaci a specializaci bez ohledu na skutečnost, takže zde k žádnému kontaktu s empirickou realitou nedochází, přestože musíme abstraktní normy prostřednictvím jazyka zhmotnit.¹⁰ Pokud však výsledky logického bádání nakonec chceme promítnout do skutečnosti, provádíme přechod od normy v abstraktní podobě k normě skutečné a právě pro tento přechod je možné rezervovat výraz *konkretizace normy*.

V případě konkretizace norem jde tedy obecně o přechod od abstraktního modelu skutečnosti ke skutečnosti samotné. Tento přechod je relativně jednoduchý mezi logikou a právní praxí, neboť logika i právní praxe pracují s normami. Metodologicky složitější je tento přechod mezi

⁸ Zápis specializace je v tabulce zjednodušen; úplný zápis viz pozn. 6 a 7.

⁹ Slovník spisovné češtiny. Praha: Academia 1978, s. 176.

¹⁰ Nazývat v této souvislosti pravidlo individualizace *konkretizací* je terminologicky mimořádně nevhodné.

právní vědou a právní praxí, neboť právní věda formuluje své poznatky také abstraktně, ale ve formě pravdivostních výroků.

6. ZÁVĚR

Cílem příspěvku bylo popsat některé operace prováděné s právní normami v procesu jejich aplikace. Individualizace a do jisté míry i specializace mají deduktivní charakter, takže bylo možné provést jejich formalizaci. Konkretizace byla přibrána proto, že se s oběma zaměňuje. Při vymezení těchto operací je třeba klást důraz na operace samotné, nikoli na názvy, které používáme k jejich označení.

Terminologické problémy v oblasti znaků jsou obrovské a komplikují už tak dosti obtížnou metodologii zkoumání právních norem. Problém je zejména v tom, že při zkoumání norem musíme kombinovat metody empiricko-vědecké lingvistiky a formálně-vědecké logiky, což nás vede často k renesanci výrazů, které moderní věda opouští (pojmy) nebo naopak k vytváření kategorií, které jsou v podstatě nové (normativní výrok).

Kombinace lingvistiky a logiky je relativně jednoduchá v lexikologické části obou disciplín. Zejména přechod od lingvistických slov k logickým pojmům je relativně bezproblémový. Horší situace je v gramatice, která je v lingvistice dodnes pěstována převážně na syntaktické úrovni. Nerespektování sémantiky vede ke značně zdeformovaným poznatkům a "sporům" s gramatikou logickou. Používání logické gramatiky na empirické normy proto bylo, je a zřejmě ještě dlouho bude (přes svou metodologickou komplikovanost) nutným východiskem práce s právními normami, byť k němu dochází v právní praxi spíše intuitivním způsobem.

Kontaktní údaje na autora – email:

spiruda@tiscali.cz